

כסא בקווי תשס"ב

מעשה המשכן ומעשי בראשית

״ותכל כל עבודת משכן אהל מועד״ (למ, לב)

הגאון רבי יחיאל מיכל עפשטיין, אב"ד נובהרדוק ובעל ״ערוך השולחן״ דייק

כאן דיוק מעניין: בדרך כלל, גמר בניין נקרא בלשון הקודש ״השלמה״. כך במלכים א' (ח, ז), לגבי גמר בניין בית המקדש: ״ותשלם כל המלאכה וגו״. כך גם בדברי הימים ב' (ה, א): ״ותשלם כל המלאכה״. כך גם בנחמיה (ו, טו), כאשר עולי הגולה גמרו את בנין החומה, נאמר: ״ותשלם החומה״ – ומדוע כאן, בעת סיום עבודת המשכן נאמר לשון ״ותכל״, שאותו אנו מוצאים רק במקום אחד נוסף: בגמר הבנייה, שם נאמר ״ויכולו השמים״? הלא דבר הוא!

(1)
כאן
לכ
7

ודקדוק נוסף: בסוף פרשתינו נאמר: ״ויכל משה את המלאכה״. ולכאורה, הלא משה בעצמו לא עשה את המלאכה, אלא בני ישראל על פי ציוויו?

אמנם, יישב בעל ״ערוך השולחן״, מצינו במדרשים שבמעשי ידיו של משה רבינו לא שלטו ידי אויבים. הטעם לכך הוא על פי המבואר ב״לקוט שמעוני״ (פקודי, תיט): ״ר' נחמיה אומר: אוהל מועד שעשה משה במדבר היה כנגד כל מעשי בראשית״. כך מצינו גם בשמות רבה (מח, ד): ״בג' דברים נברא העולם: בחכמה – שנאמר 'ה' בחכמה יסד ארץ', בתבונה – שנאמר 'כונן שמים בתבונה', בדעת – 'בדעתו תהומות נבקעו', ובג' דברים אלו נעשה המשכן, שנאמר 'וימלא אותו רוח אֵ-לוקים בחכמה ובתבונה ובדעת״.

11

זאת ועוד: חז"ל אמרו (תנחומא פקודי יא, ספרא שמיני לט) שמשה בירך את עושי המשכן בברכה זו: ״יהי רצון שתשרה שכינה במעשי ידיכם״. ולכן מובן מדוע בכל מלאכה ממלאכת המשכן נאמר ״כאשר ציוה ה' את משה״ – לומר שמפני שעשו על פי השראת השכינה וכנגד כל מעשי בראשית, לא תיתכן בו כלייה. ולכן בסיום המלאכה אמר הכתוב לשון ״ותכל כל עבודת משכן אוהל מועד״ כדרך שאמר במעשי בראשית, כי כיוון שנעשה על פי השכינה הרי זו התכלית האמיתית, כמעשי בראשית ממש.

21

ולכן יכול היה הפסוק לומר ״ויכל משה את המלאכה״, שכן משה, בקדושתו, הוא שגרם תכלית מקודשת זו שנרמזה במילת ״ויכל״...

״קול בן לוי״ (״ערוך השולחן״ מהדרת הר"ש פישכין – סוף כרך ג)

(2) נתינת מק

ביום החדש הראשון באחד לחדש תקים את המשכן

עשר עטרות, ראשון למעשה בראשית, ראשון לנשיאים, ראשון לכהונה, ראשון לעבודה וכו', ולכאורה תמוה מה שאמר ראשון למעשה בראשית, שאינו דומה לשאר ט' העטרות שנטל אותו היום

ביום החדש הראשון באחד לחדש תקים את משכן אהל מועד. המפרשים עמדו על אומרו ביום שהוא מיותר לכאורה, דהיל"ל בחודש הראשון באחד לחדש. והנה אמרו חז"ל (שבת פז:): אותו היום נטל

11

שצוה הקב"ה את משה תקים את משכן אהל מועד, אמר משה, רבש"ע איני יודע להעמידו. אמר לו עסוק בידך ואתה מראה להעמידו והוא עומד מאליו, ואני כותב עליך שאתה הקמותו שנאמר ויקם משה את המשכן. וי"ל דמרומו באומרו כאשר צוה ה' את משה שהקב"ה בעצמו הקים את הכל, ע"פ האמור שהקמת המשכן היתה הגמר של בריאת שמים וארץ שהחלה ביום הראשון לבריאה, וכמו שראשית הבריאה היתה ע"י דיבור בלבד ובדבר ה' שמים נעשו, כך גמר הבריאה היה ע"י דיבור, כאשר צוה ה' את משה, דציווי הקב"ה הוא אשר הקים את המשכן. ולכן נזכר זאת בכל חלקי המשכן שהוקמו כאשר צוה ה' את משה, בבתי' בדבר ה' שמים נעשו. וזהו פי' יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהם שמים וארץ, כי הקמת המשכן היתה השלמה לבריאת שמים וארץ שנעשו בדבר ה', וע"כ היו צריכים לזה לאותיות שנבראו בהם שמים וארץ.

ובזה י"ל אומרו ביום החדש הראשון באחד לחדש תקים את המשכן, שזהו המקור למשאחז"ל שאותו אחד בניסו היה יום ראשון בשבת, שלמדו זאת ממה שכתבה התורה ביום החדש הראשון, שמיתור תיבת ביום ילפינו שהראשון קאי הן על החדש והן על ביום שהיה יום אחד בשבת. והדגשת התורה שזה היה ביום ראשון להורות שבאותו יום בשבוע בו התחילה בריאת שמים וארץ בו גם נשלמה הבריאה והגיעה אל תכליתה להיות לו ית' דירה בתחתונים. וזהו העטרה הראשונה של היום שהוא ראשון למעשה בראשית, כי באמת באותו יום עצמו נשלם לראשונה מעשה בראשית, שנתמלאה התכלית שלמענה נבראו שמים וארץ.

שהיו באותו יום עצמו, ואגב ראשון למעשה בראשית לא היה באותו היום, אלא אלפים שנה קודם, ביום הראשון בשבוע שבו נבראו שמים וארץ, ומדוע נמנה יחד עם שאר העשרות שהיו באותו יום ממש. עוד אחז"ל (מגילה י:) שביום הקמת המשכן היתה שמחה לפני הקב"ה כיום שנבראו בו שמים וארץ, וי"ל ענינו. וכן מד"א בפסיקתא רבתי עה"פ וירא משה את כל המלאכה והנה עשו אותה, מלאכה אין כתיב כאן אלא המלאכה, מלאכת שמים וארץ, ולכאורה מה ענין מלאכת שמים וארץ לכאן. וכעין זה צ"ב מאחז"ל (ברכות נה.) יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהם שמים וארץ, לשם מה היו צריכים להקמת המשכן את צירופי האותיות שנבראו בהם שמים וארץ.

וי"ל הענין ע"פ משאחז"ל (תנחומא בחוקותי) שנתאווה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים, וזהו ענין הציווי של ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, כי רצון השי"ת שתהיה לו דירה בתחתונים. וכאשר זו תכלית בריאת שמים וארץ, שנתאווה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים, נמצא שבזמן בריאת העולם עדיין לא נתמלאה תכלית רצונו ית' בבריאה להיות לו דירה בתחתונים, ורק ביום הקמת המשכן נתמלאה תכלית בריאת שמים וארץ, והרי שגמר הבריאה ותכליתה נשלם ביום הקמת המשכן. וכדחז"ל שביום הקמת המשכן היתה השמחה למעלה כיום שנבראו בו שמים וארץ.

ועפ"י י"ל מש"נ במעשה המשכן בפרשת פקודי י"ח פעמים כאשר צוה ה' את משה, שבכל חלק של מלאכת המשכן נאמר כאשר צוה ה' את משה. שענינו כדאי' בחז"ל (תנחומא פקודי יא) שבשעה

הן ככל אשר צוה ה' את משה כן עשו בני ישראל את כל העבודה וירא משה את כל המלאכה וגו' (למ, מנ-מג). יש לדייק מה ששינה הכתוב לשונו שאמר מתחילה כן עשו בני ישראל את כל העבודה, וסיים וירא את כל המלאכה וגו', התחיל בעבודה וסיים במלאכה.

ויש לבאר דהנה כשבונים בית וכדומה ע"פ המלאכה היא רק סיבה, והעבודה היא התכלית, שבגמר כל המלאכה, נשלמה תכלית המלאכה, וכמו כן היא בעבודת המשכן, לכאורה עצם המלאכה היא רק סיבה והתכלית היא כשנגמר המשכן. ולכן בני ישראל הביאו אל משה את כל העבודה, כי סבורים היו כי אין כל ערך ומשמעות בעצם

המלאכה, שאין עיקרה אלא שתושלם העבודה, ולכן לא הביאו לפני משה אלא את העבודה, ולא את המלאכה שבסיבתה נגמרה העבודה.

ולמד משה רבינו את בני ישראל, וירא משה את כל המלאכה, שהשקיף על עצם המלאכה, לומר כי עיקר קיום רצון הבורא יתברך הוא בעצם מלאכת המשכן, ולא ביקש הקב"ה אלא מלאכת ידם ונדבת לבם, שתהא לכם משתוקק ונכסף שישרה הקב"ה שכינתו בתוכם, שביקש הקב"ה להשרות שכינתו בתחתונים על ידי מעשי ידיהם והשתוקקות לבם, ולכן וירא את כל המלאכה, שעיקר קיום רצון הבורא יתברך היה בעצם מלאכת המשכן.

24

22

3

16

4

24

1

6

11

6

גויסנת קרככ (6)

ככל אשר צוה ה' אתי משה
כן עשו בני ישראל את כל העבודה (ל"ט מ"ב)
הרמב"ן כאן מדייק הלשון עשו את כל העבודה ולא את כל המלאכה
וכתב, וזה לשונו, וטעם כן עשו בני ישראל את כל העבודה, כל מלאכה

המשכן, ויקראנה עבודה לומר, כי עשו אותה לעבודת השם הנכבד, כענין
ועבדתם את ה' אלהיכם, וכן ואותו תעבדו, עכ"ל, וזה דוחק.

ואמנם אפשר לפרש טעם קריאת שם עבודה כאן והלשון כן עשו, משום
דבכל דבר וענין שצריך להוציא אל הפועל יש שני מיני תוצאות, האחת,
תוצאת גוף הדבר, עקרן ויסודן, ובשנית - שכלול והדר הדבר, כמו למשל
הבונה בית, מתחלה מתעסקים בעיקר הבנין ויסודו, הכתלים והתקרות
והחלונות והרצפה וכדומה, ואחר כך מיסים ומשכללים את כל דבר לעצמו,
שיהא יפה ונאה ומתוקן בכל.

והחלק הראשון, העקרי והיסודי, נקרא בתוס' הבנין, עבודה, עיקר
עבודת הבנין שבו יונח לשון עבודה על מלאכה עקרית, וכמו בפרשה
בראשית (ב' ה') ואדם אין לעבוד את האדמה, ובירמיה (כ"ז י"א) והנחתיו
על אדמתו ועבדה, וזה מוסב על עיקר עבודת האדמה, חרישה וזריעה וכל
השייך להם.

והחלק השני במלאכה, תקון, שכלול ויפוי, נקרא "עשיה", שכן מצינו
פעל זה מורה על תקונו ושכלולו של הדבר, וכמו שכתב רש"י בתחלת
פרשה בראשית, על הפסוק ויעש אלהים את הרקיע (א' ז') תקנו על עמדו
והיא עשיתו, וכמו בריש פרשה תצא ועשתה את צפרניה, עכ"ל, והי' אפשר
להביא יותר מבואר לשון זה (עשיה) ממוכן תקון מפסוק דשמואל ב'
(י"ט כ"ה) ולא עשה שפמו (שער השפה העליונה) ופירשו בחז"ל (יבמות
מ"ז א') לא תיקן ולא הוידר שפמו, ועיי"ש.

והנה פשוט הדבר, כי הפעולה היסודית והעקרית בכל דבר תוצאה,
כמו תקרות, חלונות ורצפות וכדומה בבנין בית, בהכרח לעשות, יען כי
בלא אלה אין כלום, ואף אם יחסר רק אחד מהיסודות והעקרים לא יכון
הבנין לתועלתו.

אבל העשיה, שהיא היפוי והשכלול לכל יסודי הבנין, זה תלוי ברצון
הבעלים, אם הבנין חביב עליהם בכלל ומפיקים רצון, או משתדלים להדרו,
לפארו, ליפותו ולשכללו בכל מיני יופי ושכלול, ואם לאו - די בעיקר
בנינו, וכאמור, יפוי זה קרוי "עשיה".

וזה אשמעינן כאן הפסוק ככל אשר צוה ה' את משה כן עשו בני ישראל,
כי כפי המתבאר בפרשה תרומה צוה ה' על כל פרטי היופי, וכמו שכתב
רש"י שם בפסוק יהיה סרווח על צדי המשכן (כ"ו י"ג) כאן למדה תורה
שיהא אדם חס על היופי, כן קיימו בני ישראל, שייפו ושכללו את כל פרט
וענין מבנין המשכן, כן עשה כלומר, כן שכללו ותקנו והדרו, כהוראת לשון
עשיה.

ויותר מזה מתבאר כונה זו בפסוק שלמעלה (ל"ב) ותכל כל עבודת

משכן אהל מועד ויעשו בני ישראל ככל אשר צוה ה' את משה כן עשו,
והלשון כפול (ויעשו כן עשו), אך יתפרש, ויעשו בני ישראל ככל אשר
צוה ה' את משה (בגוף העבודה) כן עשו (ביפוי ובשכלול) באותו הרצון
והחביבה של גוף הבנין.

ולכן כתיב וירא משה והנה עשו אותה
כאשר צוה ה', שעשו בני ישראל
מלאכה זו בכוונה טהורה ורצויה לפני
ה'. כמו שאמר הקב"ה ועשו לי מקדש,
שהעשיה תהא לשמי, בכוונה ראויה, אז
ושכנתי בתוכם, שעל ידי המלאכה
טהורה אשרה שכינתי בתוכם. לכן
ויברך אותם משה, ויברך אותם בברכת
יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם,
שגם במלאכת ידיהם שאינה קיום
התכלית, אלא הסיבה, ישרה הקב"ה
שכינתו בהם.

וממנו ניקח מוסר והשכל לעבוד את
אלקינו בעולם הזה, שהרי עולם
הזה היא הסיבה, ועיקר התכלית היא
העולם הבא, כמו שאמרו במשנה (אבות
פרק ד' משנה טו) עולם הזה דומה לפרוזדור
בפני העולם הבא, וכל חיי העולם הזה
שהאדם מישראל עוסק בהם לצרכי קיום
גופו ופרנסתו, יעשה בכוונה ראויה

ורצויה לפני המקום בקדושה כראוי, כדי
להגיע לתכלית, שהיא העולם הבא. ואז
גם חיי עולם הזה יתעלו במעלות
הקדושה, להיות במעלה שוה עם חיי
העולם הבא, על דרך שאמרו (אבות פרק
ד' משנה ח') יפה שעה אחת בתורה
ובתשובה בעולם הזה מכל חיי עולם
הבא.

Moses looked over the whole completed work, and lo! on the work two things were imprinted: - "they had made it"; in every part, in the smallest, in the greatest, the whole personality, the devotion, the voluntary enthusiasm, the power of accomplishment of the nation was expressed; and secondly "as God had commanded, exactly so had they made it" this whole energetic zeal and enthusiasm had nevertheless, in part and in whole restricted itself meticulously to the Divine commands. Nowhere could be detected an effort, by adding or leaving out, to carry out any idea of improvement, to leave some impression of the artist's own personality on the work. Each and every workman accepted as his highest aim the careful

3

/and precise carrying out, not of his own ideas, but the ideas and thoughts which were embodied in the commands of God. This free joyful obedience, this freedom in obedience and obedience in freedom, which fills one with the happy consciousness of one's own powers just by sinking one's own personality in complete subordination to God's will is what forms the most essential sign that characterises a human being as עבד ה' — the highest moral perfection that can be attained. That this might remain for ever the character of Jewish life and actions is the final sentence of the great Prayer of Moses (Ps. XC,17) as his deepest wish for the future of his people. Our sages, accordingly, take this to be the blessing here where it says ויברך אתם משה. That Tefilla concludes with the words "May Thy working be made manifest unto Thy servants and Thy majesty remain unto their children! May the happiness-spreading of God, our Lord, remain our lot. Let the work of our hands be established on ourselves, and the work of our hands establish Thou it". מעשה ידינו כוננה עלינו, this is our freedom, ומעשה ידינו כוננהו, that is our obedience. Only the identical, intimate combination of the two yield נועם happiness, the "pleasantness" which God prepares for us when we dedicate ourselves to Him as our "Lord", our "Master" (אהינו I.L.). Our verse וירא משה את כל המלאכה הנה עשו אתה כאשר משה is the source out of which those Tefilla thoughts flowed. Hence the words of our sages: — ויברך אותם משה אמר להם הרי רצון — שתשרה שכינה במעשה ידיכם ויהי נועם ה' אלהינו עלינו וגו'.

השראת השכינה במשכן בדרגה גבוהה יותר מזהר סיני

9
2111c

וְלֹא יָבֹא מֹשֶׁה לְבֹא אֶל אֱהִי מוֹעֵד כִּי שָׁכַן עָלָיו הָעֵנָן וְכָבוֹד ה' מָלֵא אֶת הַמִּשְׁכָּן. (מ. טו)

דבי אלעזר רמי, כתיב "ולא יכול משה לבא אל אהל מועד כי שכן עליו הענן", וכתיב "ויבא משה בתוך הענן" מלמד שחפסו הקדוש בתוך הוא למשה והביאו בענן.

דבי רבי ישמעאל תנא, נאמר כאן "בתוך" ונאמר להלן "בתוך", "ויבאו בני ישראל בתוך הים". מה להלן שביל, דכתיב "והמיס להם תמה" אף כאן שביל. [יומא ד ע"ג]

הגמרא שואלת סתירה, מצד אחד כתוב בהשראת השכינה על המשכן "ולא יכול משה לבוא אל אהל מועד כי שכן עליו הענן", ומאידך במתן תורה כתוב "ויבא משה בתוך הענן", אם כן רואים שהענן אינו חציצה בפני משה רבינו ויכול הוא להיכנס בו, ומתרצת הגמרא, שבאמת משה רבינו לא היה יכול להיכנס בתוך הענן מצד עצמו, אלא שבמתן תורה הקב"ה תפסו והביאו בתוך הענן או שעשה לו שביל בתוך הענן.

והנה עדיין יש לעיין, מדוע שם בהר סיני תפסו הקב"ה למשה והביאו בענן ואילו במשכן לא תפסו הקב"ה והביאו בענן אלא לא יכול משה לבוא כי שכן עליו הענן.

ונראה מוכח שדרגת השראת השכינה במשכן היא יותר גבוהה מהשכינה בהר סיני, שהרי המשכן נבנה על ידי נדיבות הלב של כל כלל ישראל, ולכך השראת השכינה במקום כזה היא בדרגה גבוהה ביותר, שלא יכול משה לבוא אל אוהל מועד כי שכן עליו הענן. רק בהר סיני שהקב"ה השרה את שכינתו, ולא עם ישראל עשה פעולה שתדד השכינה שם, והיה בזה רק כח גבוה לחוד, אז תפסו הקב"ה והביאו למשה בענן, אבל במשכן שכל עם ישראל היו שותפים, השראת השכינה היתה בכזו רמה גבוהה שאף הקב"ה לא תפסו למשה והביאו לענן.

8

4

ובזה הלשון גם כן בירך אותם משה וכמו שכתוב (לט. מג): "וירא משה את כל המלאכה והגה עשו אותה כאשר ציוה ד' כן עשו ויברך אותם משה", ואיזה ברכה בירך אותם, כתב רש"י: "אמר להם, יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם, ויהי נעם ד' אלהינו עלינו ומעשה ידינו וגו'", מבואר שעיקר סיבת השראת השכינה במשכן, היתה משום שהיה זה מעשה ידיהם של עם ישראל, והשראת שכינה כזו שבאה על ידי

(10)

(11)

פנ) ויברך ערשיו וכ"כ כפי שמיני (סי. כינו) כגדש כרמלי ורמתי כי לא די כזה שחשדו השכינה בתוך סימיו המקודשים כי אם גם כיומי עבודת ומעשה וע"כ חתפניס והשיחנו כו' לחיים ונשנוס שנה יופקו דק יוסים סלינו גם כעת פנלך לחיים" חיי עבודה, ו"ס (ס"ס"ו ז' כי) פס יסו פפתין כנפלים, לא לכד כוס"כ שאסור כנפילת סמנל ורק גם בעת שילך כנפלים כימי פחול ו"ס יפ"ר שחשדו שכינה כחפ"י בעת שחשדו ומפר"י דף ק כ"ג:

עבודה ונשיאות לב, הינה גדולה יותר מהשראת שכינה שבאה ללא עבודה ומאמץ מצד האדם.

מעתה מבואר שרק בהר סיני היה למשה רבינו אפשרות להכנס בתוך הענן, אם על ידי שתפסו הקב"ה והכניסו או על ידי שנעשה לו שביל בתוך הענן כי היתה שם השראת שכינה בדרגה כזו שהיתה מאפשרת לו להכנס, אולם במשכן ששרתה השכינה במעשה ידיהם של ישראל, על ידי שהיו שותפים כולם לסיבת השראת השכינה, ממילא שרתה השכינה בדרגה כזו אשר אף משה רבינו לא היה יכול להכנס בתוך הענן, ולכך לא תפסו הקב"ה והכניסו וכמו כן לא נעשה לו שביל בתוך הענן.

House of Families

כי ענן ה' על המשכן יומם ואש תהיה לילה בו לעיני כל בית ישראל בכל מסעיהם

For the cloud of Hashem would be on the Tabernacle by day, and fire would be on it at night, before the eyes of all of the House of Israel throughout their journeys (40:38).

(12)
 Vortan
 The
 Pesuke

THE FINAL PASUK IN SEFER SHEMOS CONTAINS A linguistic irregularity. While the final pesukim in both Vayikra and Bamidbar refer to the Jewish people as Bnei Yisrael — a term that appears in the Torah nearly 400 times — the final pasuk in Sefer Shemos refers to us as Beis Yisrael, a term that appears less than ten times in the Torah.

Rav Nochum Lansky, one of the roshai yeshivah in Ner Yisrael, offers an enlightening explanation for this anomaly.

If we return to the beginning of Sefer Shemos, we actually find symmetry between the first and last pesukim of this Chumash. The first pasuk reads: ואלה שמות בני ישראל הבאים, and these are the names of the

Children of Israel who came to Egypt with Yaakov, each man and his household came.

If Sefer Bereishis is the book of genesis of the world, Sefer Shemos is the book of genesis of the Jewish people. In Sefer Shemos, we become a nation. A nation is not a conglomeration of millions of individuals. A nation — or at least the Jewish nation — is composed of families. It is the bayis, the household, that makes us into a nation.

(5)

Much of American society is crumbling nowadays, largely due to the dissolution of the bonds of family. A chain is only as strong as its links, and a nation is only as strong as its families.

As we set down roots as a nation in Sefer Shemos, we find frequent mention of the concept of bayis. When Hashem sends Moshe and Aharon to instruct the Jewish people to prepare a Korban Pesach, the merit of which will enable them to leave Egypt, He states: דַּבְּרוּ אֶל כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּעֲשֶׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ שָׂה לְבֵיתוֹ, Speak to the entire assembly of Israel, saying: On the tenth of this month, they shall take for themselves — each man — a lamb or kid for each father's house, a lamb or kid for a household (12:3).

(13)
מ

In the preparations for Mattan Torah, Hashem tells Moshe: כֹּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב (19:3).

The family, the household, is the strength of the Jewish nation.

Rav Shmshon Raphael Hirsch notes that the *halachah* exempting a *chassan* from going out to battle and all other communal obligations during *shannah rishonah*, the first year of marriage (see *Devarim* 20:7 and 24:5), seems to go against a rule in the Torah. Generally speaking, when there is a conflict between a *mitzvah d'rabbim* (a mitzvah incumbent on the public) and a *mitzvah d'yachid* (a mitzvah obligating an individual), the *mitzvah d'rabbim* supersedes the *mitzvah d'yachid*. It would seem, then, that an individual's obligation

to rejoice with his wife during the first of marriage should bow to the public's need to wage a war. Why is a *chassan* exempt from communal obligations?

Rav Hirsch answers that when a *chassan* and *kallah* spend time building and cementing a relationship, they are actually fulfilling a *mitzvah d'rabbim*, because each home contributes to the foundation of the Jewish nation. Building their home is a communal obligation, because we can only thrive as a nation if we have strong families.

The Torah emphasizes the necessity for strong families in the matching bookends of Sefer Shemos, the *Chumash* devoted to the genesis of the Jewish nation, by stressing the concept of the *bayis*, the household.

1 (לה) ואש תהיה לילה בו. "תהיה"
לשון עתיד, אינה מובנה, אם לא שנאמר,
שדיבור זה נאמר לב"י ביום, והבטיחם.
שבלילה תהי' בו אש, אבל אפשר למצוא
בלשון זו גם רמז, שב"לילה" בזמן
הגלות, עלינו להיות באמונה, ש"אש
תהיה בו", שבזמן הגאולה האחרונה יוריד
לנו ה' מן השמים מקדש בנוי ומשוכלל
של אש (סוכה מ"א, ע"ש ברש"י ותוס').
וכן נאמר: "ואני אהיה לה נאם ה' חומת
אש" (זכריה ב'). יהי רצון שיבנה בית
המקדש בב"א.

(14)
למשל
אש

(6)